

GENT DE LA MUSSARA ARA FA MÉS D'UN SEGLE I MIG

Ramon AMIGÓ I ANGLÈS

El 1826, a l'Ajuntament de la Mussara hi havia Jaume Munté de secretari. Devia ésser un foraster i -tal com també passa avui en molts llocs- es devia encarregar de la secretaria de diversos municipis.

Al terme, hi havia hagut 223 habitants, segons un recompte del 1787. La població havia disminuït molt lleugerament en els més o menys cinquanta anys següents, al llarg dels quals passen tantes malvestats pel país, com la Guerra Gran, la del Francès, la invasió francesa amb els Cent Mil Fills de Sant Lluís, la Primera Guerra Carlina, la crema de convents del 1835. No tots aquests contratemps devien afectar poblacions marginals com la Mussara, però algun ressò hi devien tenir, si més no en alistament d'homes per a la guerra. Havia disminuït segons es veu en el diccionari de Pascual Madoz, que en declara només 214 per allà al 1845. Guiant-nos pel que diuen les estadístiques de l'època -que no són gaire de fiar- els quinze anys que van venir després van fer créixer el nombre d'habitants de la Mussara fins a 313, un increment considerable, de noranta-nou ànimes, equivalent al 46% de les que hi havia el 1845.

Si bé les xifres d'habitants que manegen les publicacions d'aquelles èpoques s'han de mirar amb una certa reserva, el document que ens ha caigut als dits deu ésser bastant de fiar, si pensem que no s'hi havien produït ocultacions. És format per dos fulls de 155x220 mm, escrits en tres de les seves quatre cares, amb un encapçalament que diu *Llibreta per a cobrar lo R^l Catastro del Lloch de Almusara en lo any 1826, feta per ordre del Mag^{ch} Ajuntament a 14 de Maig de dit any y a nombrat per C^{to} à Franco Rotx del que dono fee: Jaume Munté Srⁱ.*

La llista anota trenta-sis propietaris que cal suposar que eren tots els caps de casa que hi havia pel terme, menys un que ja s'hi diu que era de Prades. La quantitat final, de trenta-cinc, és una quantitat que coincideix aproximadament amb els quaranta veïns que anuncia el diccionari Madoz. No hauria de fer estrany que en els deu o dotze anys que van de la relació generada pel cadastre de 1826 a la recol·lecció de les dades per al diccionari Madoz cinc famílies més s'haguessin establert en el terme.

El cognom més abundant entre les trenta-sis famílies és *Joanpere*, que hi surt set vegades. Hi ha cinc anotacions del llinatge *Estivill*; si bé en dues ocasions el nom de

fonts és el mateix, Jaume, i en dues més es tracta cada vegada d'una viuda, pensem que eren contribuents diferents, malgrat la coincidència nominativa sense cap element distintiu. *Roig* (Rotx, segons l'ortografia de l'escrivà) i *Abelló* van inscrits tres cops cada un i amb *Roig* també passa que dos dels tres es deien Pere. El llinatge anotat dues vegades s'observa en *Agostench*, *Cavallé*, *Olivé* i *Vallverdú*, i un sol cop hi ha *Cabré*, *Corts*, *Figarola*, *Masdéu*, *Rius*, *Robert* i *Rosés*.

Falten tres contribuents per arribar als trenta-sis que dèiem. De dos d'ells no sabem ni nom ni cognom -i tampoc no en devia saber el llinatge el Francesc Roig encarregat d'establir el cadastre- perquè hi figuren amb la indicació *Mitjé de dit Abelló* i *Mitxé de Jaume Figarola*, tots dos amb avaluacions molt baixes. L'últim dels tres era foraster: *Masip de Prades*, també amb una avaluació esquivada perquè devia tributar només pel pou del gel i el mas contigu que sabem que li havien pertangut, i que també sabem que, més tard, van passar a propietat dels Robert.

Prescindint d'aquests tres últims -dos que no sabem com es deien i un foraster- resulta que només quinze llinatges mussarencs representaven trenta-tres contribuents.

Només es fa present un renom, *Voltes*, aplicat a un Joan Joanpere, i el sobrenom es fa constar sens dubte perquè es distingeixi d'un altre Joan Joanpere que també tributava.

Malgrat que Joanpere fos el cognom de set famílies el 1826, va ésser tanmateix només el renom *Voltes* que es va fer servir per designar diversos llocs del terme, com la punta, l'avenc, els horts, la font, el prat i el mas, en el qual Josep Joanpere Grifoll va fer testament, el 1917. Amb això es constata novament que Joanpere i *Voltes* eren dues designacions personals que anaven lligades. I produeix una certa sorpresa que, amb tants Joanpere com hi havia hagut, l'antropònim no hagués servit per designar cap topònim, malgrat que diversos Joanpere tinguessin avaluacions més altes que el Joan dit *Voltes*, una constatació que fa pensar que -almenys a la Mussara- la consideració de riquesa econòmica -la riquesa relativa, volem dir, considerada en el marc indubtablement misèrrim de la Mussara del XIX i, segurament, de tota l'extensió de la història mussarenca- no influïa els efectes de l'antroponímia damunt de la toponímia.

D'aquestes gairebé tres dotzenes de noms de persona, uns quants -que han servit per designar sectors i indrets del terme- han resistit els cent trenta-cinc anys que van transcórrer entre aquell llunyà 1826 i la supressió, el 1961 -per despoblament-, de l'entitat municipal. Hi ha tres llinatges més que particularitzaven altres indrets del terme; en parlarem una mica més enllà, perquè corresponen a contribuents forasters.

Agostenc és el cognom que ha repercutit més damunt d'indrets que s'anomenaven. Hi havia el Miquel i el Ramon Agostenc, i cap dels dos no es pot classificar entre els primers contribuents. A part d'ésser l'únic dels llinatges que encara es feia servir per conèixer una casa, la més occidental de les de davant la Bassa, es parlava del bosc, del cinglall, del cingle, del clot, del coster, de l'era, de l'hort, de la pallissa vella, del pla, del pla del Bosc -que forma un coll poc acusat- i del prat de l'Agostenc. Déu n'hi do com havia estat de popular -almenys últimament- aquest cognom.

També ho era Abelló, sobretot a causa del mas -gairebé l'únic que encara es mig aguanta poc o molt sencer-, i també a causa de l'alzina Rodona, el barranc del Prat, el bassot, el bosc, el cingle, el cingle del Prat, l'obac i el prat.

Amb el prenom -compost- d'un dels tres Abelló que tributaven el 1826, es designava un altre mas molt conegut, el del Joan Pau, gairebé davant del de l'Abelló anomenat abans, i també eren del Joan Pau el bosc, la font, la parada i el perelloner del Mas.

Els Roig, un Josep que era el primer contribuent, taxat amb dotze lliures i sis sous; un Pere que no li restava gaire a la saga, amb sis lliures i onze sous, i un segon Pere només obligat amb dues lliures i dotze sous, donaven nom -no se sap quin o quins dels tres- a un mas que tenia paret mitjanera amb el d'en Voltes, a l'extrem de ponent del terme, a una abeurada, una plana i al noguer de la Plana del Roig.

El 1960, encara es parlava de la font de l'Oliver i del barranc de la Font de l'Oliver, als Motllats; i del cinglall i la punta del Rosés, per allà al sector de les Tosques.

Ja no se'n parlava, però es va saber que el 1774 hi havia una partida de terra que tenia per nom el bosc d'en Cabrer.

Fet i fet, que dels quinze llinatges de 1826 només sis encara servien per a particularitzar algun indret, el 1960, i els altres nou havien passat a l'oblit.

Els propietaris de Vilaplana amb terres a la Mussara eren tretze que, a causa de repeticions nominatives, es reduïen a nou llinatges, alguns dels quals -tal com és raonable que passi entre poblacions veïnes- també es trobaven com a genuïns del terme que ens ocupa: Estivill i Joanpere. Els de Vilaplana han deixat nom a cal Ferrer, i al bosc, el cingle, la cisterna, el clot, l'era i les fontetes del Ferrer o de cal Ferrer. També n'han deixat a la punta i al racó del Mas de Mariner i a la cingla del Ravascall.

Les terres de la Mussara posseïdes per propietaris mussarencs van aportar al cadastre de 1826 un total de cent trenta-una lliures, quinze sous i dos diners. Les participacions van anar des de la més alta, de dotze lliures i sis diners, corresponent, com s'ha dit, a Josep Roig, fins a la més petita, de només set sous i nou diners aplicada al mitger de Jaume Figarola. Si consideràvem que la franja alta era entre les cinc i les dotze lliures, hi haurien correspost Salvador Abelló, Pere Corts, Salvador Cavallé, Pere Roig i dos Joanpere, Joanet i Joan, a més de Josep Roig. La franja mitjana es podria situar entre dues i cinc lliures, i hi correspondrien Pau Joanpere, Francisco Cavallé, Ramon Agostenc, Joan Pau Abelló, la viuda Olivé, Jaume, Susagna i la viuda Estivill, Joan Cabré, Josep Joanpere, la viuda Rosés, Agustí Robert, Pere Rius, Esteve Joanpere, Pere Roig, Miquel Agostenc, Jaume Vallverdú i Jaume Figarola. A la franja que va de dues lliures per avall hi havia la viuda Vallverdú, Ramon Abelló, Salvador i Joan Joanpere -aquest últim dit Voltes-, la viuda de Josep Masdéu, Jaume i una altra viuda Estivill, Masip de Prades, el mitger del dit Abelló, la viuda de Pere Olivé i, finalment, el mitger de Jaume Figarola amb la quantitat que ja s'ha dit.

Els terratinents forasters representaven només cap al 9,5% del total recaptat, que va ésser de cent quaranta-cinc lliures i catorze sous. Els de Vilaplana tenien poques terres al terme veí. Només Pere Salvat estava taxat amb dues lliures mentre que els

altres dotze que s'anomenen es quedaven per sota, el que més amb tretze sous corresponent a Teresa Ravascall, Josep Mestre amb nou sous i nou diners, la viuda Mariné amb sis sous i vuit diners, Pau Anguera, amb quatre sous i vuit diners, i la viuda Joanpere amb dos sous. Dels altres set, només una altra viuda Estivill sobrepassava un sou mentre que els sis restants ni tan sols hi arribaven.

Els forasters d'altres localitats que no són Vilaplana són nou i fan un conjunt tributari de més del doble: nou lliures, setze sous i nou diners. El més considerable era Josep Pàmies, d'Ulldemolins, amb tres lliures, onze sous i un diner, seguit de la viuda Nebot, de Porrera, amb dues lliures, tretze sous i set diners, i de Joan Mariné de la Mola, amb una lliura i deu sous. Els altres sis, d'Almóster, l'Albiol i la Selva i tres més que no es diu d'on eren, no arriben ni a una lliura cada un i el de la Selva, el més poc important, consta amb tres sous i quatre diners.

La indicació *de la Mola*, com si volgués expressar la localitat d'on procedia Joan Mariné, ens queda com un enigma, perquè no tenim notícia de cap vila, ni llogaret, ni masia d'aquest nom per aquesta zona. La Mola és una muntanya de molta anomenada, a ponent del Camp, damunt de Colldejou; però és un altipla de roca, on no ha viscut mai ningú. Cap al nord, enllà del solc del riu Brugent, a la muntanya de Prades, hi ha la mola dels Quatre Termes i la de Roquerola, també d'anomenada. Per altra banda, en un bocí de país en el qual predominen les muntanyes de formació tabular hi ha moles una mica pertot. Al mateix terme de la Mussara es parla de dues moles, una cap a l'extrem de ponent, al sud de ca la Susagna, i una cap al cantó de sol ixent, al sud de la font del Roure. Acaba de desorientar que el document digui que el Joan Mariné de la Mola és un dels terratinents d'altres llocs. Com que una de les dues moles de la Mussara és arran de la frontera amb els termes d'Alforja, l'Aleixar i Vilaplana, i l'altra, a tocar dels termes de Vilaplana, l'Aleixar i l'Albiol, i moltes vegades hi ha dubtes sobre el lloc precís per on passen les fronteres, pensem que la Mola del document devia ésser una d'aquestes dues que en aquell moment es considerés pertanyent a un terme veí. O potser volia dir que el Joan Mariné, resident fora del terme de la Mussara, era propietari de terres en una d'aquelles moles.

Si analitzàvem els noms de fonts d'aquestes trenta-sis persones de la Mussara, tretze de Vilaplana i nou d'altres localitats, que queden per cinquanta-cinc després d'excloure els dos mitgers sense nom conegut i el de Prades, i que es rebaixen a quaranta-quatre perquè hi ha onze viudes sense prenom -ni el d'elles ni el del marit difunt-, podríem concloure que hi ha dos prenom predominants, *Pere* i *Josep*, amb vuit ocurrències cada un. Els segueix *Joan*, amb cinc casos, un d'ells transformat a *Joanet*. Quatre vegades hi ha *Pau* i *Salvador* (aquest últim el patró de la parròquia). *Jaume* es fa present tres cops, i *Ramon* i *Francesc*, dos cada un. Queden vuit noms de fonts que només apareixen una vegada: *Joan Pau* -del qual ja hem parlat-, *Miquel* i *Teresa*, que no es presten a cap comentari; però entorn dels cinc que falten farem unes hipòtesis.

A partir d'*Agustí* Robert podia haver aparegut el mas de l'*Agustí*, que el 1877 era el nom que també es donava al mas dels Vells; i aquell mateix *Agustí* podia haver generat el nom del Salt de l'*Agustí*, ben conegut.

L'Esteve Joanpere, situat al nivell mitjà de la tributació, podia haver deixat el prenom a ca l'Esteve i a tota una colla d'indrets com el coster, el cingllall, el solà, la caseta, l'era, etc. de l'Esteve. I l'Esteve podia haver generat un hipocorístic, l'Estevenet, amb casa al poble i una col·lecció d'altres genèrics amb aquest específic: la moleta, l'era, el Motllat, el pouet, la caseta, etc.

És quasi segur que *Susagna* Estivill va ésser a l'origen del mas de la Susagna i de la font, el pouet i les saleres de la Susagna. I també hi havia d'haver en aquell mateix origen el pla del Susagnero, a la vora d'aquell mas.

Proposar que *Gabriel* Vallverdú, que no se sap d'on era, i que el vilaplanenc *Jacint* Mariné haguessin donat lloc al mas de Biel -també dit dels Vells i que podia haver estat de l'Agustí-, i al mas del Cintet pot semblar atrevit, sobretot a la vista de la minúscula obligació fiscal que se'ls va imposar. Però ja hem dit que no és sempre la capacitat econòmica dels individus allò que fa adherir llur nom als llocs. El Gabriel Vallverdú i el Jacint Mariner, tots dos forasters, podien haver estat masovers, o pastors, o mossos, i haver empeltat els respectius hipocorístics als masos on habitaven.

Amb tot això, es pot concloure que el nivell econòmic de les persones -tal com ja s'ha dit- no és cap factor primordial perquè un llinatge o un prenom passi a designar una casa o un sector de territori, i que són determinatius sense garantia de permanència il·limitada els que -presos d'un antropònim- s'utilitzen durant un cert temps -a vegades llarg i tot- per particularitzar fragments de país.

Ara ens entretindrem a fer unes consideracions a l'entorn d'imposicions tributàries. Quan vam trobar el certificat que de seguida comentarem, vam pensar que la llibreta del cadastre de 1826 potser no era un cadastre en el sentit recte d'aquesta paraula que s'entén per equivalent a la identificació i avaluació de les propietats immobles d'un territori i del rendiment que produeixen, sinó una relació d'aportacions amb un altre destí.

El certificat en qüestió era de D. José Ignacio de Pombo y Amador, amb -darrere d'aquest nom- una rècula de condecoracions i càrrecs, i anunciava que en el repartiment de la reial contribució "de Paja y Utensilios", aprovat pel senyor intendent el 31 de maig de 1827, havien correspost a la Mussara cent catorze rals i vint-i-un maravedisos de billó, pel segon terç d'aquella contribució.

Ignorem quina equivalència entre lliures, sous i diners i rals de billó s'aplicava en aquell moment. Segons una *Taula del valor de las monedas, midas y medidas de Cataluña* publicada a Reus per la llibreria de Diego Angelon y Roses, del carrer Major, el 1826 -el mateix any que el cadastre-, un ral de billó era equivalent a vint-i-dos diners i mig. Basant-nos en aquesta equivalència, una tercera part de les cent quaranta-cinc lliures, catorze sous i un diner del cadastre de 1826 havia de correspondre a cinc-cents divuit rals de billó, o sia quatre vegades i mitja més del que reclamava l'administrador depositari de rendes de Tarragona.

Volíem fer quadrar les quantitats de la llibreta de 1826 amb el rebut de 1827 i proposar que el cadastre s'havia confeccionat el 1826 per fer cara a l'impost de la

palla i utensilis i s'havia cobrat el 1827, i que es tractava de la mateixa exacció. Però les xifres no lligaven i s'ha de pensar més aviat que eren dos impostos independents l'un de l'altre.

Ni la Mussara, tan alta i tan sema, tan eixuta i rodejada de cingles enormes, no s'escapava de les pressions recaptadores. La boira -espessa i persistent-, que tan sovint tapa aquelles terres que no agraeixen amb fruits l'esforç dels homes, no aconseguia de fer-les quedar desapercebudes de la rapacitat dels governants.

ACORDS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS SOBRE TOPONÍMIA

El senyor Jordi Carbonell, director de l'Oficina d'Onomàstica, de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, ens ha fet arribar uns informes aprovats per aquella secció, un dels quals comporta el canvi de la forma normativa d'un topònim i els altres són recomanacions fetes a partir d'algunes consultes. Els exposem tot seguit en extracte:

Torre d'Avetera (Cortsaví, Vallespir). Forma aconsellable segons la consulta feta al senyor Joan Becat, per bé que en usar aquesta forma en obres escrites seria interessant d'afegir, entre parèntesis, la forma tradicional (Batera) a fi de no crear una situació de confusió.

Collabós (Sant Joan de les Abadesses, Ripollès). Forma gràfica correcta d'aquest topònim en lloc de *Collabàs*, documentada aquesta en diverses obres de referència i difosa a partir d'una suposada errada gràfica.

Solls (Sant Jaume de Frontanyà, Berguedà). Forma aprovada a la reunió de la Secció Filològica de l'1 de juliol de 1994, aplicable a diversos topònims (una casa, una ermita, un clot, una vall, una baga i un torrent), encara que el nom de l'ermita (Santa Eugènia, pronunciat normalment [ðwɜ́ɲinið]) és la denominació habitual actual d'aquests topònims).

Puig de Tres Vents (Conflent-Vallespir). Forma aprovada a la reunió de la Secció Filològica de l'1 de juliol de 1994 i que esmena la resolució anterior publicada a l'opuscle del desembre de 1964.